

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

UDK: 378 (497.7)

ISSN: 1409-9187

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2015/2016

ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

ФАКУЛТЕТ ЗА
ОБРАЗОВНИ НАУКИ

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION
2015/2016**

ГОДИНА 6

VOLUME VI

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

За издавачот/ For publisher
Проф.д-р Соња Петровска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Кирил Барбареев
проф. д-р Дејан Мираковски
проф. д-р Соња Петровска

Editorial board

Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Kiril Barbareev, PhD
Prof. Dejan Mirakovski, PhD
Prof. Sonja Petrovska, PhD

Редакциски одбор

проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Емилија Петрова Горгева
проф. д-р Стеван Алексоски
проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Никола Смилков
проф. д-р Виолета Николовска
доц.д-р Трајче Стојанов
доц. д-р Деспина Сивевска
доц. д-р - Ирена Китанова
доц. д-р Даниела Коцева

Editorial staff

Prof. Snezana Mirascieva, PhD
Prof. Snezana Jovanova Mitkovska, PhD
Prof. Emilija Petrova Gorgeva, PhD
Prof. Stevan Aleksoski, PhD
Prof. Blaze Kitanov, PhD
Prof. Nikola Smilkov, PhD
Prof. Violeta Nikolovska
Docent Trajce Stojanov, PhD
Docent Despina Sivevska, PhD
Docent Irena Kitanova, PhD
Docent Daniela Koceva, PhD

Главен и одговорен уредник /
проф. д-р Снежана Ставрева
Веселиновска

Managing editor

Prof Snezana Stavreva
Veselinovska, Ph.D

Технички уредник

доц. д-р - Верича Јосимовска

Editor in chief

Docent Verica Josimovska, Ph.D.

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Снежана Кирова
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров

Technical editor

Slave Dimitrov

ISSN 1409-9187

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Štip
Faculty of philology
Krstе Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Снежана СТАВРЕВА-ВЕСЕЛИНОВСКА

Еколошкото образование и воспитание во функција на одржливиот развој од агол на социјалната екологија 5

Снежана СТАВРЕВА-ВЕСЕЛИНОВСКА, Соња ПЕТРОВСКА

Поттикнување на мисловните активности и креативноста на учениците во процесот на активното вклучување на учениците во наставата по природни науки 17

Емилија ПЕТРОВА-ЃОРЃЕВА, Ирена КИТАНОВА

Фактори кои влијаат на појавата на асоцијално однесување кај младите 33

Снежана МИРАСЧИЕВА

Наставата како биполарен / интеракциски процес 41

Даниела КОЦЕВА

Културата, културните разлики и предрасуди 49

Снежана ЈОВАНОВА-МИТКОВСКА

Логичко-мисловни операции неопходни за формирање на почетните математички поими 59

Стојко СТОЈКОВ

Македонското малцинство во Бугарија од признавање кон негирање 1948 – 1989 . 67

Верица ЈОСИМОВСКА

Конспиративно стационарно згрижување и лекување на територијата на Македонија во периодот 1941-1944 87

Ленче НАСЕВ

Пристапи кон совладување на музичката писменост 99

Јованка ДЕНКОВА

Анималистичкиот роман „Дивиот пес“ од Видое Подгорец 105

Оливер ЦАЦКОВ

Зградата на Ректоратот во Штип, објект што ги поврзува минатото, сегашноста и иднината 115

Маја ŽМУКИЌ

Bitnost odgojnih zadataka u nastavi likovne culture 119

Маја ŽМУКИЌ

Metodička organizacija i važnost uskladenosti nastavne jedinice, likovne oblasti, likovne tehnike, likovnog problema i motiva..... 129

Лидија ГИГОВА

Менаџерските и лидерските функции на наставникот во основно училиште како фактори за унапредување на развојот на педагошката пракса 139

Блаже КИТАНОВ, Ирена КИТАНОВА

Писмата на Антоан де Сент Егзипери до мајка му 151

КУЛТУРАТА, КУЛТУРНИТЕ РАЗЛИКИ И ПРЕДРАСУДИ

Даниела Коцева¹

Апстракт. Секоја култура има сопствени единствени обрасци на однесување кои најчесто им изгледаат туѓи на луѓето кои имаат поинакво културно потекло. Во тој контекст културните разлики меѓу различните народи се резултат на различниот развој на културата и општеството, како и развојот на културата во историски различни конкретни општества.

Клучни зборови: *културни универзалии, културни разлики, предрасуди, соработка, толеранција, дискриминација.*

CULTURE, CULTURAL DIFFERENCES AND PREJUDICES

Daniela Kocева²

Abstract: Every culture has its own unique patterns of behavior that often seem alien to people who have different cultural backgrounds . In this context, the cultural differences between different nations are due to the different development of culture and society , and the development of culture in different concrete historical societies.

Keywords: *cultural universals, cultural differences, prejudices, cooperation, tolerance, discrimination.*

1. Што е култура?

Културата спаѓа во основните поими на современите општествени и хуманистички науки. Од сите поими кои се наоѓаат на репертоарот на современата социологија и на неа блиските науки, посебно во културната антропологија, ни еден поим не е толку базичен и важен како што е тоа поимот култура. Терминот култура доаѓа од латинскиот поим „cultis“, што значи негување, обработка.

Многу автори на учебници по социологија и социологија на културата го наведуваат податокот на Кребер-Клукхот, кои утврдиле постоење на над двесте различни дефиниции на културата, што ни укажува на фактот дека во социолошката и антрополошката литература се среќаваат мноштво дефиниции за културата.

Културата, во својата суштина, е социјален феномен, бидејќи се раѓа, функционира и влијае на останатите општествени појави. Ги доживува

¹ Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

² Faculty of educational sciences, GoceDelcevUniversity, Stip, Macedonia

трансформациите само во процесот на кооперација, натпреварување, судири на многубројни индивидуи, односно во процесот на меѓусебното дејствување на личностите и општествените групи. Ако поимот култура го сфатиме како вкупност на општествени односи и духовни творби, кои се создаваат во процесот на тие односи, во тој случај јасно мора да се отфрли тврдењето, според кое културата е само резултат на инспирација и творештво на надарени поединци. Таа, всушност, е и тоа. Во суштина, таа настанува во процесот на меѓусебно дејствување, разни достигнувања, резултати во рамките на еден општ, општествен амбиент во секој историски момент и како резултат на посебните активности на поединците. Секоја поединечна личност, како и секоја поединечна генерација, се создава врз база на одредени достигнувања, односно резултати на минатите генерации. Во таа смисла, не би можеле да замислиме пишување на одредени книжевни дела без усовершени јазик и писмо, сликање на сликарите без боја и одредени техники, исто така, како што современата архитектура не можеме да ја замислиме без наследената архитектура, ни современата индустриска техника, без техниките на минатите времиња - епохи. Во општиот културен амбиент поединците ја изградуваат својата сопствена индивидуа спрема сопствените афинитети и способности, но без тој амбиент тие не би можеле да го развиваат сопствениот културен идентитет. Притоа, тие во процесот на дејствувањето со останатите личности даваат свој придонес при формирањето на одреден културен профил на одредена епоха и средина. Во таа смисла, прашањето на општествената и личната култура може да се посматраат само во дијалектичко единство, а никако да се постави остра граница помеѓу нив.

Социјално-антрополошките идеи за културата во голема мера се засновани на дефиницијата што ја дава Едвард Тејлорво 1871 г., во која тој упатува на комплексот од научени сознанија, верувања, уметност, морал, право и обичаи. Оваа дефиниција смета дека културата и цивилизацијата се едно исто. Но, ова поистоветување е можно во англиската и во француската употреба, додека во германската, тоа е неповрзливо со разграничувањето меѓу културата и цивилизацијата (*Kultur I Zivilisation*), каде што првото се однесува на симболите и на вредностите, додека второто на организацијата на општеството.

Археолошката употреба, иако ја признава целосноста на човековите општества, прави разлика меѓу материјалната култура или артефакти, и практика и верувања, односно нематеријална или адаптивна култура, која се пренесува преку образованието и традицијата. На археологијата ѝ е достапна само материјалната, со оглед на тоа што адаптивната култура е предмет на историјата, социологијата и антропологијата. За антрополозите од 19 век, како што се Тајлор и Луис Морган, културата е свесна творба на човековата разумност. Во оваа концепција, културата и цивилизацијата покажуваат прогресивна тенденција кон она што се смета за повисоки морални вредности,

што овозможи на викторијанската свест (времето на владеењето на англиската кралица Викторија, 1837-1901, кога Велика Британија доживува голем културен подем) да конструира една хиерархија на култури и цивилизации, која колонијалните активности ги оправдувала, од гледна точка на западните цивилизации, како повисоки.

Драган Коковиќ, пак, истакнува дека културата не е само тивко просветителство, туку и место за меѓусебно спротивставување на силите на населението, односно да се сфати одредена култура значи да се запознае начинот на живот на народот, групата или поединецот. Културата, во тој случај, ни се покажува во вистинско светло. Најголема корист од патувањата во непозната земја, најголема корист од запознавање на туѓа култура, за нас се гледа во тоа што сопствената култура почнуваме да ја посматраме во ново светло. Сè додека не ги запознаеме различни начини на живеење, други култури, нема да можеме целосно да ја сфатиме ни својата култура, да ја видиме нејзината специфична структура и обележје, што ја разликува од начинот на живеење наспроти други образци на однесување, мислење и дејствување.

Многу интересно е и сфаќањето на Едвард Сапир, според кој културата станува повеќе манир, отколку начин на живеење. Културата постои само во тој случај кога секој човек го знае своето место во општеството и кога е задоволен со својата работа. Луѓето имаат усогласени позиции кон животот и кога го гледаат значењето на кои било елементи на цивилизацијата, во однос на сè останато, и кога во цивилизацијата ништо не е бесмислено, и кога никаков важен дел од општественото функционирање не носи со себе чувства на фрустрација или чувство на погрешно насочен и непријатен напор. Според Сапировите зборови, современата западна култура е лажна, бидејќи во општеството преовладува дисхармонија (Ненадиќ М., 2004, 208).

Милош Илиќ поаѓа од фактот дека постојат многу различни определби на културата и затоа, за да се избегне едностраноста на многуте дефиниции, тој е на мислење дека треба да се даде една интегрална дефиниција. Тој под култура подразбира збир на сите процеси, промени и творби кои се настанати како последица на материјална и духовна интервенција на човечкиот род. А, основната смисла на културата се состои во тоа да го олесни одржувањето, продолжувањето и напредокот на човечкиот род. Предностите на ваквата дефиниција, според него, се следните:

- а) Со помош на неа поимот култура во себе интегрира како материјална, така и духовна култура, така што на овој начин се одбегнуваат метафизичките и идеалистичките девијации од овој вид. Бидејќи, ако се испушти од вид материјалната култура како составен дел на културата воопшто, во тој случај се губи смислата на најголемиот дел од човечкото творештво, насочен на присвојување и производство на материјални добра за задоволување на најелементарните биолошки, физички, како и духовни потреби;

- б) Културата, на овој начин, се сфаќа како историска и динамичка, односно како развојна категорија која треба да се изучува, имајќи ги предвид временските и просторните промени;
- в) Со ваква дефиниција од поимот култура се исклучуваат сите оние процеси и творби кои немаат за цел да придонесуваат или не, без разлика на целта, за олеснување на одржувањето и продолжувањето на човечкиот род. Таков е случајот со пронаоѓањето на секоја продуктивна машина, лекови, научни откритија, со творење на разни уметнички дела и др. Накратко, анализата на секоја културна појава, во крајна линија, покажува дека културата се доведува во најтесна врска со интересите и потребите на општеството и вотоа е суштината на општествениот карактер на културата;
- г) Најпосле, со оваа дефиниција, исклучиво се истакнува улогата на трудот, а посебно свесниот труд за културен развој на човештвото и за создавање поволни услови за живот (Илиќ М., 1966, 13).

Ентони Гиденс истакнува дека културите не можат да постојат без општествата, но исто така ни општествата не постојат без култура. Според Гиденс, кога поимот култура го употребуваме во секојдневниот говор, притоа најчесто мислиме на нешто возвишено и духовно: уметност, литература, музика и сликарство. Меѓутоа, кога го користат социолозите, под овој поим се подразбираат и други активности. Во таа смисла, тој израз се однесува на начинот на живеење на членовите на општеството или групата, во рамките на општеството. Во таа смисла, изразот опфаќа: начин на облекување на луѓето, нивните обичаи при склопување на бракот, семејниот живот, како работат и создаваат, религиозните обреди, начинот на користењето на слободното време и др. (Гиденс Е., 2001, 26).

Антонела Петковска културата ја определува како осмислен систем на вредности, норми и обичаи, артефакти, кои се манифестираат во неговиот секојдневен живот. Тој сложен механизам на човечки творби се создава и функционира низ мрежата на сложената структура на меѓучовечките односи. Со тоа, човекот го обезбедува својот опстанок и ја докажува посебноста на своето постоење како вид.

Социолошкиот поим на културата, според Марија Ташева, означува систем на вредности и значења, кои се споделувани од групата или општеството, вклучувајќи ги отелотворувањата на овие вредности и значења во материјалните објекти.

Културата, имајќи го предвид досегакажаното, можеме да ја определеме како систем на вредности, постапки и стандарди на однесување и дејствување, поим кој го репрезентира општеството или групата во неговиот карактеристичен образец на постоење, односно на индивидуална интеграција и материјализација на вредностите и знаењата во општеството или групата.

Културни разлики

Постоенето на културни разлики кај луѓето во минатото, но и ден-денес, е евидентна карактеристика кај скоро сите народи. Културата дефинирана како карактеристичен начин на живеење во општеството овозможува да се навлезе во разгледување на одредниците во разликување на општествениот и културниот развој, односно на дефинирање на културните разлики. Во тој контекст треба да се истакне, како што се истакнува во најновите културолошки трудови, дека културните разлики помеѓу различните народи, односно различните културни системи на вредности, се резултат на различниот развој на културата и општеството, како и развојот на културата во историски различните конкретни општества.

Културата како сложен комплекс од општествени појави е длабоко поврзана со основните општествени матријални, политички и други процеси, односно таа е интегрирана во нив. Затоа, покрај нејзиното дефинирање, потребно е да се нагласи дека таа во нејзиното конкретно постоење секогаш е култура на определено општество, на определена група или заедница. Во таа смисла секоја култура ја карактеризираат специфични културни својства, поврзани во релативно кохезионен културен систем, со што многу јасно се согледуваат културните разлики помеѓу различните општествени групи и заедници кои се сконцентрирани на различни територии.

Прифатените облици на однесување многу широко се разликуваат од една до друга култура, па многу често екстремно се поинакви од она што луѓето во западните општества се гледаат нормални. Секоја култура има свои сопствени единствени (уникатни) обрасци на однесување, кои најчесто им изгледаат туѓи на луѓето кои имаат поинакво културно потекло.

На Запад, на пример, убиството на дете се смета за едно од најстрашните злосторства, но во традиционалната кинеска култура женските деца биле удавени веднаш по раѓањето, затоа што се сметало дека тие се товар за семејството.

Исто така, во одредени делови од светот некои народи јадат храна, што други народи воопшто не ја јадат. Евреите и муслиманите не јадат свинско месо, додека многу други народи го јадат. Во Индија, пак, свинско месо се јаде, а се избегнува говедското месо, затоа што кравите се сметаат за свети суштества. Во одредени култури (во најголем број земји во светот) бакнежот се смета за нормален дел на сексуалното однесување, но во многу други култури тој е непознат или се смета за одвратен. Сите овие видови на однесување претставуваат аспекти на големи културни различности кои придонесуваат одредени општества да се одвојуваат и разликуваат едни од други.

Секое конкретно општество - држава градело и гради специфичен начин на живеење и во тој контекст дефинира одредени вредности, кои за одредена популација се единствени, карактеристични и неповторливи,

бидејќи културата зборува и е детерминирана од општеството и околината во која се создава. Во таа смисла, и покрај постоењето на универзалните културни елементи, кои се карактеристика на секое општество, без разлика на неговите конкретни карактеристики, овие културни елементи различно се манифестираат и практикуваат во различни општествени средини. Затоа, зборуваме дека постои разлика помеѓу културите. Овие разлики може да се надминат и се надминуваат со поголема комуникација помеѓу различните култури и со поголемо почитување и толеранција на различните културни вредности, со што се спречуваат различните облици на нетрпеливост и културен национализам помеѓу припадниците на различни култури.

Предрасуди

Предрасудите се ставови со релативно траен однос кон одредени групи, народи, поединци и институции. Во тој контекст предрасудите се дефинирани како специфични видови на ставови, кои во себе вклучуваат силен емотивен и негативен набој кон веќе споменатите групи, народи, поединци или институции, а кои се гледаат преку озборување, социјална дистанца, дискриминација - ограничување на разни права, физички напади - преоѓање од вербална на физичка агресија до геноцид и истребување.

Исто така, можеме да кажеме дека предрасудите ги објаснуваат мислењата или ставовите на припадниците на една група за друга. Убедувањата на човек кој робува на предрасудите најчесто се темелат на разни гласини отколку на непосредни докази, и тие остануваат отпорни на промени дури и кога ќе се сретнат со нови информации. Луѓето на тој начин создаваат позитивни предрасуди за групите со кои се идентификуваат, и негативни, насочени против други групи. Во тој контекст, луѓето кои имаат предрасуди, не се подготвени трпеливо да ги сослушаат припадниците на останатите групи.

Предрасудите влијаат, главно, преку стереотипниот начин на мислење, што во суштина значи да се мисли со цврсти и непроменливи категории. Тој начин на мислење тесно е поврзан со психолошкиот механизам на преместување, кај што чувствата на непријателство и лутина се насочуваат против објектите кои не се нивен извор.

Ако сакаме поцелосно да ги објасниме карактеристиките на предрасудите мораме да истакнеме дека поимот предрасуда има повеќе значења. Во најшироко значење со нив се означуваат изнесени тврдења кои се придружени со уверување во нивната точност, иако тие тврдења не се поткрепени со факти ниту пак се втемелени врз основа на аргументи, туку пак се донесени без претходно проверување на нивната точност и без претходно размислување за тие ставови. Ваквото значење е најблиску до етимолошкото потекло на изразот дека предрасудите се судови кои се донесуваат без претходно расудување, односно размислување.

Понатаму одредувањето на предрасудите како одреден вид на ставови не е секогаш едносмыслено. И ваквото одредување се употребува во повеќе значења. Прво, под нив се подразбираат ставови кај кои е очигледен недостатокот на оправданост, нивна логичка неоснованост, кои се следени со интензивни емоции, кои упорно се одржуваат и се отпорни кон менување. Во таа смисла би можеле да ги дефинираме како логички неоснован, упорно одржуван и со изразити емоции следен однос спрема различни објекти. Поимот предрасуда користен во оваа смисла може во себе да вклучува позитивен и негативен однос. Можат, на пример, да постојат и позитивни предрасуди кон некои групи, професии или некои општествени појави и институции. Меѓутоа, често под предрасуди се подразбира не само логички неоснован, упорно одржуван, со емоции следен однос, туку и истовремено негативен однос. Кога се зборува за предрасудите во таа смисла се подразбира осудување, потценување, непријателски став, подготвеност да се пристапи на активност против групите или појавите кон кои постојат предрасуди. Многу често на тој поим му се придава уште потесно значење и под предрасуди се подразбираат негативни ставови кон одредени групи на луѓе, кон припадници на некоја раса, некоја етничка група. Најчесто кога се зборува за етничките или расните предрасуди, се мисли на предрасуди во оваа смисла.

Во тој контекст во објаснување на предрасудите посебно ќе се задржиме на изучување и анализирање на негативните етнички и расни предрасуди, затоа што таквите предрасуди се од посебно значење за односите меѓу луѓето, посебно помеѓу одредени групи. Негативната етничка предрасуда е ненаклонетост кон одредени групи, втемелена на погрешна и на промена на веќе искажаната генерализација. Предрасудите се разликуваат од погрешните поими по тоа што не се само неоправдани генерализации, туку се и такви генерализации кои упорно се одржуваат. Предрасудите се крути, нефлексибилни, отпорни кон податоците и кога тие податоци се во спротивност со генерализациите кои тие ги содржат. Понатаму, тие вклучуваат непријателски чувства кои можат, а најчесто тоа и се случува, да се изразат во непријателски активности. Поимот групни предрасуди, односно негативни групни предрасуди, претставува став кон одредена група и сите поединци кои се оценуваат како припадници на таа група. Според сите нив се реагира така како сите да ги поседуваат оние квалитети кои, неоправдано, ѝ се припушуваат на целата група. Така на пример, оние кои имаат предрасуди кон Црнциите, сметајќи ги за мрзливи, лекоумни, празноверни и слично, па ги оценуваат по правило идентично сите Црнци. (Н. Рот, Основи социјалне психологије, Београд 1994, стр.389).

Етничките предрасуди како трајни диспозиции на реагирање кон припадниците на определени етнички групи најчесто се определуваат како ставови што индивидуата ги има кон некои или кон сите членови на определена етничка група. Ваквите ставови се сметаат како интергрупни ставови и според

тоа претставуваат централен проблем во етничките односи. Тие вклучуваат непријателски чувства кои обично се манифестираат преку непријателски акти и постапки. Тие содржат когнитивна, конативна и емотивна компонента. Битно е во тој контекст да се нагласи дека во основата на јавувањата на предрасудите лежат три моменти:

- приврзаност за групата и разликување на припадниците од сопствената група од личности што не се членови на групата;
- наклонетост кон генерализација и кога за тоа нема оправдување;
- агресивност како природна реакција за задоволување на различни потреби и мотиви.

Теориите за предрасудите имаат, главно, две основни ориентации: првата група теории се концентрира на индивидуата, екстерни фактори-културни и групни норми, конфликти меѓу групите, интергрупни контакти, социјална мобилност, влијанието на родителите и др.; другата ориентација ја наоѓаме во теориите на предрасуди кои ги нагласуваат детерминантите во личноста - фрустрации, поместување на непријателството, сознајни функции, структура на личноста и др. Емпириските изучувања во смисла на когнитивната компонента на етничките ставови е насочена, главно, на три групи детерминанти: објективни карактеристики на групата; односите, пријателски-непријателски, на групата спрема другите групи и психолошките карактеристики на членовите на групата чии ставови се испитуваат. Испитувањата на интергрупните ставови, позитивни-негативни, се доминантен предмет на емпириските изучувања за афективната компонента на етничките ставови. Изучувањето на конативната компонента вклучува прифаќање членови на етнички групи во различни персонални и социјални односи - социјална дистанца.

Со оглед на интензитетот на емотивната и конативната компонента се разликуваат предрасуди кои, првенствено, се последица од конформирањата. Таквите предрасуди не мора да бидат проследени со интензивни негативни емоции и со изразени непријателства кон групи кон коишто постојат. Другиот вид го чинат предрасуди кои се цврсто поврзани со традиционалниот начин на животот и со традиционалните сфаќања. Таквите предрасуди претставуваат составен дел на однесувањата и реагирањата. Третата група предрасуди проследени со најинтензивни негативни емоции чинат предрасуди што имаат свој корен во личните особини на поединецот, во неговата лична несигурност, натрупаното незадоволство или во агресивноста која како резултат на притисокот од средината е присилен да ја отстрани.

Мора да се истакне дека постојат голем број дефиниции за предрасудите, односно за етничките предрасуди, кои во основа секојпат имаат заеднички елементи и кои веќе ги истакнавме, но во интерес на поцелосно објаснување и сфаќање на овој комплексен општествен феномен ќе анализираме некои од нив.

Екерман и Јахода во предрасудите гледаат примерок на непријателства во интерперсоналните односи кои се насочени против група во целост или против нејзините членови. Тие ја исполнуваат специфичната ирационална функција на оној кој ги има.

Клајнберг предрасудите ги дефинира како чувства или реакции спрема поединци или објекти кои не се базирани на претходно искуство. Тие можат да бидат или позитивни или негативни и можат да бидат насочени на пошироки класи од различни објекти.

Секорд и Бекман во својата дефиниција сметаат дека етничките предрасуди се ставови што ја предиспонираат личноста да мисли, чувствува, како и да дејствува на фаворијабилен или нефаворијабилен начин спрема група или спрема нејзини членови.

Нјукомб смета дека етничките предрасуди се нефаворијабилни ставови, предиспозиција да се мисли, чувствува и дејствува на начини против отколку за спрема други поединци особено спрема членови на групата.

Г. Олпорт смета дека етничките предрасуди се антипатии базирани на погрешна и нефлексибилна генерализација. Тие можат да се чувствуваат или се манифестираат и можат да бидат насочени спрема некоја група како целина и спрема поединец како член на определена група.

Според Шериф, групни предрасуди се предрасуди што ги покажуваат членови на група спрема други групи и нивните членови. Овие автори ја нагласуваат тенденцијата на членовите на групата, другите групи да ги да ги оценуваат со оглед на нормите и вредностите кои се развиле внатре во нивните сопствени групи.

Н. Рот под поимот предрасуди подразбира видови на ставови, но такви кои имаат свои посебни карактеристики, односно тој ги дефинира како логички неоснован, упорно одржуван и со изразени емоции следен однос спрема различни објекти.

Со оглед на интензитетот на емотивната и конативната компонента, според Г. Олпорт можат да се разликуваат три вида на предрасуди:

- Предрасуди кои се последица на конформирање, поддржување и усвојување на неоправдано и погрешно сфаќање проширено во средината во која поединецот живее. Таквите предрасуди не мора да бидат проследени со интензивни негативни емоции и изразени непријателства спрема групите кон кои постојат предрасуди и заради тоа и најлесно се остраниваат;
- Предрасуди кои цврсто се поврзани со традиционалниот начин на живеење и традиционалните сфаќања. Тие се длабоко вкоренети во личноста и тешко дека ќе се отстранат;
- Предрасуди проследени со мошне интензивни негативни емоции кои имаат свој корен во личните особини на поединецот, во нивната лична несигурност и во акумулираната агресивност. Овие предрасуди се дел од

нивната структура на личноста и заради тоа тие најтешко се отстрануваат и се менуваат. (Ј. Лазаровски, Скопје 1994, 76-77).

За да се надминат културните разлики и да се зголеми толерантноста помеѓу различните култури во едно општество, со цел да не се појават предрасудите и стереотипите, потребно е разликите да се релативизираат и прифатат онакви какви што се. Имајќи ја предвид различноста во начинот на живеење треба меѓусебно да се почитуваме и флексибилно да реагираме на овие разлики, промовирајќи почит, толеранција и поголема комуникација и промоција на и помеѓу културите во рамките на едно општество. Меѓусебното почитување и интегрирање треба да се движи во насока на презентирање и промовирање на интеракција помеѓу културите во секојдневниот живот, запознавање со историјата, културата и традицијата на другите, прикажување на специфичностите на различностите, со нагласување на заедничките основи кои произлегуваат од меѓусебните влијанија и мешањето на културите во минатото и денес.

Користена литература

- [1] Маршал, Г., (2004), *Оксфордски речник по социологија*, Скопје: МИ-АН.
- [2] Кимлика, В., (2004), *Мултикултурализмот-мултикултурно граѓанско*, Загреб.
- [3] Петровски, В., (2006), *Етничноста како фактор за образование во Република Македонија*, Штип: Педагошки факултет.
- [4] Мишковиќ, М., (2003), *Социологија*, Београд.
- [5] Ташева, М., (2003), *Социологија*, Скопје: Филозофски факултет.
- [6] Петровски, В., (2006), *Социологија*, Штип: Педагошки факултет.
- [7] Марковиќ, Д., *Социологија и глобализација*, Ниш: Просвета.
- [8] Рот, Н., (1994), *Основи социјалне психологије*, Београд.